

“કૃપયૈતત્કથાપ્રદઃ”

શ્રીઆચાર્યજી જે જીવ ઉપર કૃપા કરે છે, તેને રાસલીલાની કથા સ્વરૂપાત્મકરૂપે પ્રદાન કરે છે.

અર્થ-ચરિત્ર-સંગતિ

શ્રીઆચાર્યજી ભગવદ્લીલાની કથાનું દાન અન્ય સર્વેને કરે છે, પરંતુ નિજજનોને રસના સમૂહવાળી રાસલીલા સંબંધી કથાનું દાન ઉત્તમ પ્રકારે વિશેષરૂપમાં કરે છે જે આપશ્રીની વિશેષ કૃપાનું કારણ છે. રાસલીલાની સર્વોત્તમતા આથી સિદ્ધ થાય છે, સેવકોની યોગ્યતા પાત્રતા આદિનો વિચાર કરી કૃપાયુક્ત સ્વરૂપે શ્રીઆચાર્યજી રાસલીલાની કથાનું દાન સામાન્ય જનોને કરે છે. **પ્રદઃ પ્રકર્ષેણ દદાતિ** અંતરંગ સ્વકીયોને આ રાસલીલાની કથા સ્વરૂપાત્મક બનાવી પ્રત્યક્ષ દર્શન કરાવે છે.

“વેણુગીત પુનઃયુગલ ગીતકી રસ બરખા બરસાઈ” આ રીતે કથાનું દાન અન્ય સેવકોને આપશ્રી કરતા હતા, પરંતુ અનન્ય ભક્તો પરમાનંદદાસ, આ દિને સુબોધિની કથાનો પ્રસંગ જે આપશ્રી સંભળાવતા હતા તેજ લીલા પ્રસંગના કિર્તનો પરમાનંદદાસ ગાઈ સંભળાવતા હતા શેઠ દિનકરદાસ આ દિને રસાત્મક કથાઓ **શ્રુતેક્ષિતપથો નનુ નાથ પુંસામ્** (ભાગવત ૩-૯-૧૧) કર્ણ અને નેત્રો દ્વારા પ્રવેશ કરાવી તેમના દૈહિક ધર્મો છોડાવી દીધા.

ચિત્ર-પરિચય

શ્રીઆચાર્યજી દામોદરદાસ સાથે રાસલીલા સંબંધી ભગવદ્લીલાની વાર્તા કરે છે.

નામ-સંગતિ

રાસલીલાની કથાથી સંયોગ રસની પ્રાપ્તિ થાય છે. પરંતુ વિપ્રયોગની પ્રાપ્તિ સેવકોને કરાવવા શ્રીઆચાર્યજી કેવો ઉપદેશ આપે છે ને જણાવવા **“વિરહાનુભવૈકાર્ય સર્વત્યાગોપદેશકઃ”** નામનું વર્ણન કરે છે.

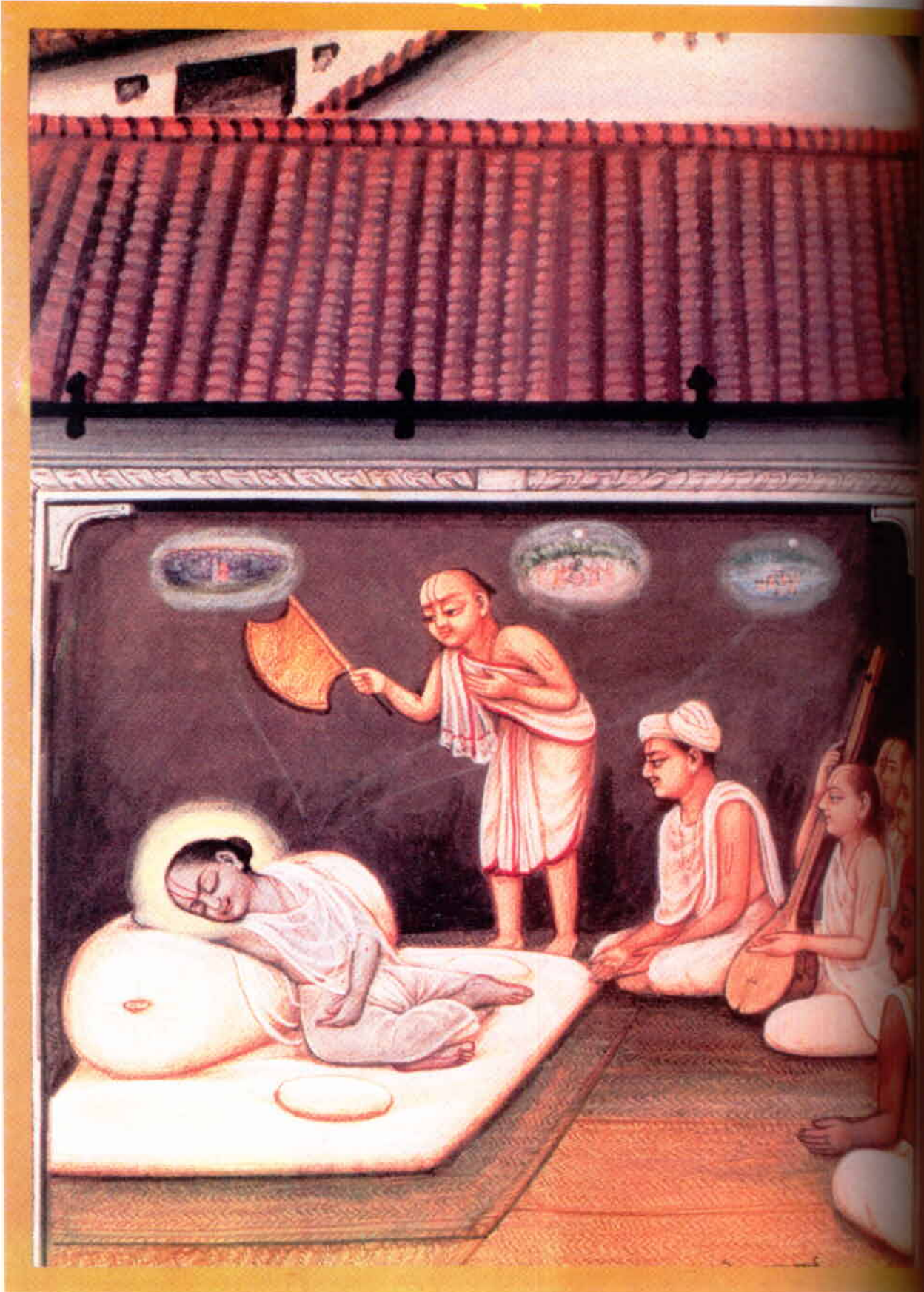
श्री सर्वोत्तम

कृपयेतत्कथाप्रदाय नमः

॥ ४६ ॥

વિરહાનુભવૈકાર્થસર્વત્યાગોપદેશકાય નમઃ

સર્વ-ચરિત્ર-સંગ

સંયોગા
સંયોગરસનું અને
ચાટે છે. કેવળ ભ
હતા નહીં, પરંતુ
શિષ્યા ધારણ કર
આદિ ત્યાગાત્મક
કલ્યાણ છે.

આપશ્રી
કરી કે કંઈ ભગવ

પરમાનં

આ પદ
સ્વરૂપનું વર્ણન

આ રી

આ ના

ચિત્ર-પરિચય

કળી

નામ-સંગતિ

આ રી

જ્ઞાન હોય તો

“વિરહાનુભવેકાર્ય સર્વત્યાગોપદેશકઃ”

વિરહના અનુભવ માટે સર્વસ્વનો ત્યાગ કરવાનો શ્રીઆચાર્યજી ઉપદેશ આપે છે.

સંગતિ

સંયોગાત્મક અને વિપ્રયોગાત્મક એ રીતે રસનું સ્વરૂપ દ્વિદલાત્મક છે. શ્રીઆચાર્યજી નિજજનોને રાસલીલાની કથા દ્વારા રસનું અને સર્વ ત્યાગના ઉપદેશ દ્વારા વિપ્રયોગ રસનું એ રીત પૂર્ણદાન કરે છે. સર્વ ત્યાગનો ઉપદેશ વિપ્રયોગ રસની પ્રાપ્તિ વગળ ભગવદ્ રસના અનુભવસિવાય આપશ્રીનો બીજો કોઈ અભિપ્રાય નથી. આવો ઉચ્ચતર ઉપદેશ આપ કેવળ વાણીજ પરંતુ બાહ્યાંભ્યાંતર વિપ્રયોગ અવસ્થાનો અનુભવ, આપશ્રીના સ્વરૂપમાં ચરિત્રોથી ભક્તોને કરાવે છે. કેવળ ધોતી પ્રશ્ન કરવા, ખુલ્લા ચરણારવિન્દે પૃથ્વી પરિક્રમા કરવી, ગૃહસ્થાશ્રમમાં હોવા છતાં પોતાના સ્થાનમાં ત્યાગ પૂર્વક નિવાસ ગાત્મક ચરિત્રોથી બાહ્ય વિપ્રયોગનાં દર્શન કરાવે છે. આંતર વિરહનાં દર્શન પરમાનંદદાસ આદિ સ્વકીય અંતરંગજનોને

આપશ્રી જ્યારે અડેલથી વ્રજમાં પધારતાં પરમાનંદદાસને ઘેર કન્નોજમાં બીરાજતા હતા ત્યારે પરમાનંદદાસને આપે આજ્ઞા કે ભગવદ્ યશનું વર્ણન કરો :-

પરમાનંદજીએ ગાયું કે -

“હરિ તેરી લીલા કી સુધિ આવે ।
કમલનયન મનમોહન મૂરતિ કૌ મન મન ચિત્ર બનાવે ॥
એકબાર જાહિ મિલત મયા કરિ સો કેસે બિસરાવે ।
મુખ મુસિકાનિ બંક અવલોકનિ યાલ મનોહર ભાવે ॥
કબહુંક નિબિડ તિમિર આલિંગત કબહુંક પિકસુર ગાવે ।
કબહુંક સંભ્રમ ‘કવાસિ કવાસિ’ કહિ સંગઉઠિ ધાવે ॥
કબહુંક નૈન મૂંદિ અંતરગત મનિમાલા પહિરાવે ।
“પરમાનંદ” પ્રભુ શ્યામ ધ્યાન કરિ એસે વિરહ ગવાવે ॥

આ પદ સાંભળતાંજ શ્રીઆચાર્યજીને મુર્છા આવી અને આપશ્રી લીલારસમાં મગ્ન થઈ ગયાં આ આપશ્રીનું આંતર વિરહ વર્ણન છે.

આ રીતે આપશ્રી પોતાના સ્વરૂપમાં સંયોગ વિપ્રયોગ બંને રસને અનુભવ કરાવી નિજજનોને ઉપદેશ આપે છે.

આ નામ “ઐશ્વર્ય-ધર્મ” સૂચક છે.

રિચય

કન્નોજમાં પોતાને ઘેર પરમાનંદદાસ કીર્તન કરે છે. અને શ્રીઆચાર્યજી મૂર્છાગ્રસ્ત અવસ્થામાં લીલારસનો અનુભવ કરે છે.

ગતિ

આ રીતે ઉભય દલાત્મક પુષ્ટિ ભક્તિ રસનો ઉપદેશ આપશ્રી નિજજનોને આપો છો, પરંતુ ભક્તોને આ ભક્તિના આચારનું કોય તો આ ફલાત્મક પુષ્ટિભક્તિ ફલિત શી રીતે બને ? તે જણાવવા “ભક્ત્યાચારોપદેષ્ટા (ચ)” નામ કહે છે.

ભક્ત્યાચારોપદેષ્ટા (ચ)

શ્રીઆચાર્યજી ભક્તિના આચારનો ઉપદેશ કરવા વાળા છે.

અર્થ-ચરિત્ર-સંગતિ

પુષ્ટિ ભક્તિની સંયોગ વિપ્રયોગ આસ્થાનું જ્ઞાન કરાવી, તેની સ્થિરતા માટે શ્રીઆચાર્ય સ્વકીય જનોને, આ ભક્તિના આચરણનો ઉપદેશ કરે છે. પોતે પણ તેવું શીખવવા ભક્તિમાર્ગીય આચાર પાળે છે તે જણાવવા ત્ત કાર વાપર્યો છે. અન્યાશ્રય રહિત બનીને અત્યંત ભાવપૂર્વક ભગવત્સેવા એજ ભક્તિના આચારનું સ્વરૂપ છે. સેવાને જ ફલરૂપ માને તો આવા પ્રકારની ભાવની સંભાવના છે. અને તેથી આપ સ્વયં ભાવ સંપન્ન સેવા કરી સેવકોને સમજાવે છે. આવી ભાવપૂર્ણ સેવામાં જ સંયોગ વિપ્રયોગ રસાનુભાવવાળી સર્વોત્તમ પુષ્ટિ ભક્તિનો અનુભવ થાય છે. આપશ્રીએ અડેલમાં આવી રચનાત્મક સેવા કરી ભક્તોને ભગવત્સેવા પ્રકાર બતાવ્યો છે.

આ નામ 'વીર્ય-ધર્મ' સૂચક છે.

ચિત્ર-પરિચય

અડેલમાં શ્રીઆચાર્યજી, શ્રીઅક્ષાજી, શ્રીગોપીનાથજી, શ્રીગુસાઈજી

-: સિંહાસન પર બિરાજમાન :-

આગળ : શ્રીમુકુન્દરાયજી, શ્રીનવનીતપ્રિયાજી, શ્રીબાલકૃષ્ણજી .

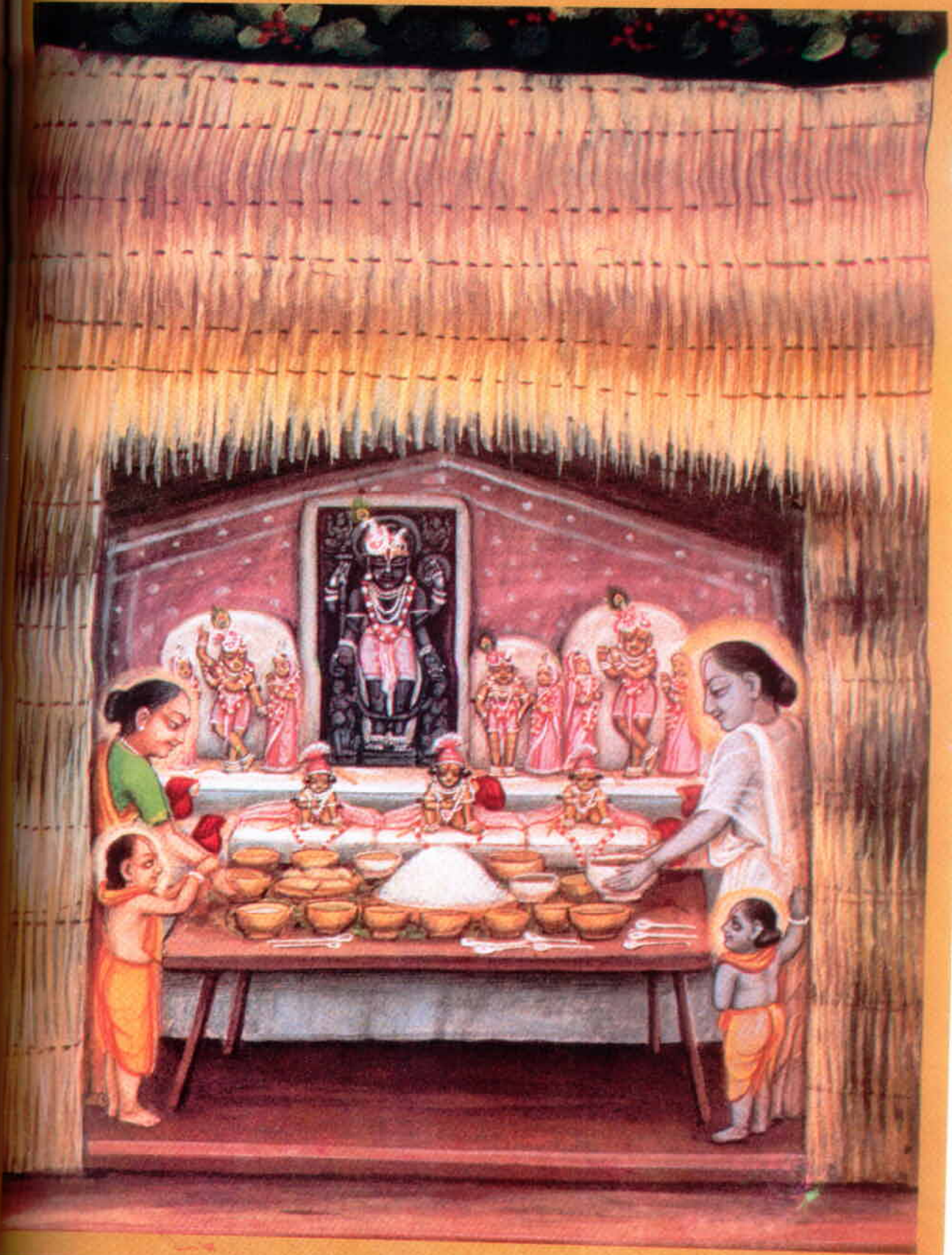
પાછળ : શ્રીગોકુલનાથજી, શ્રીદ્વારકાધીશજી, શ્રીવિકુલનાથજી, શ્રીમદ્નમોહનજી .આદિસાતેય સ્વરૂપોની સેવા કરે છે.

નામ-સંગતિ

પુષ્ટિ-ભક્તિના આચારરૂપ ભગવત્સેવામા વર્ણાશ્રમના કર્મોનો પણ આપશ્રીએ સ્વીકાર કર્યો છે તે જણાવવા "કર્મમાર્ગપ્રવર્તક:" નામ કહે છે.

श्री सर्वोत्तम

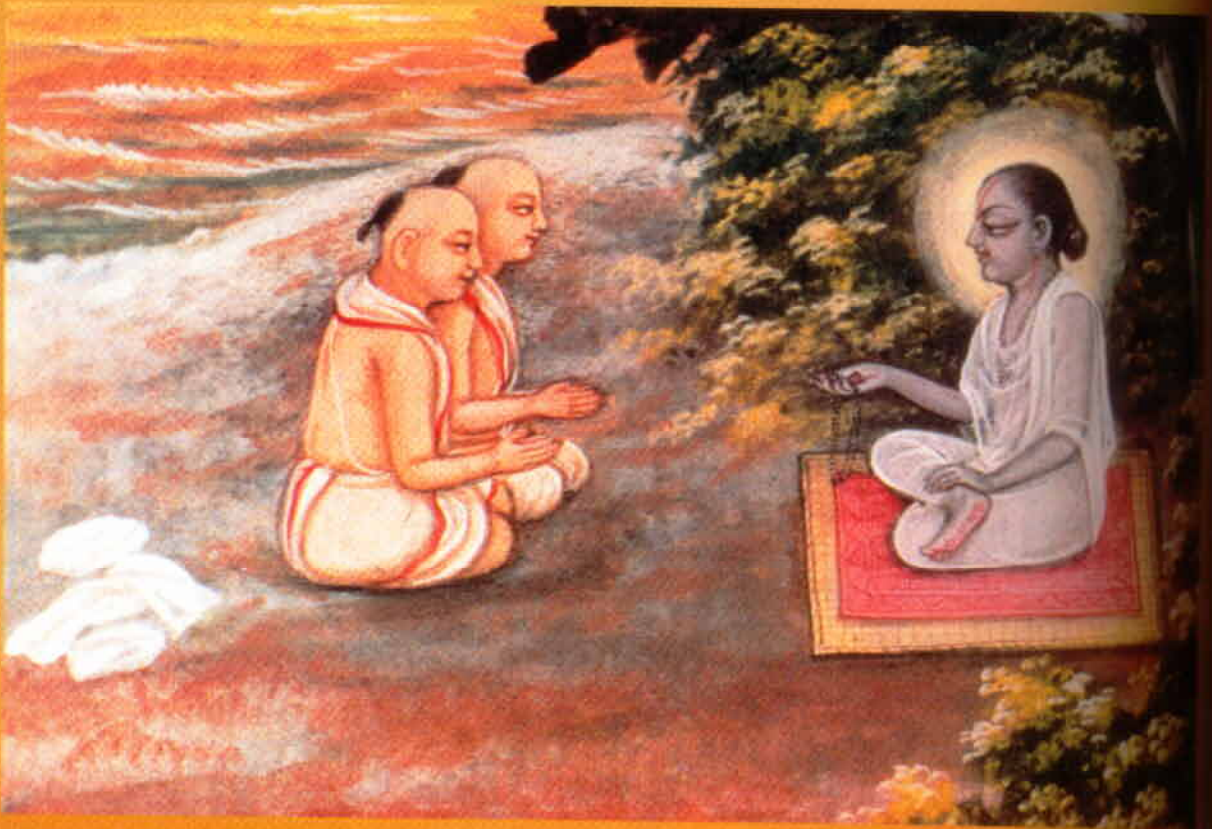
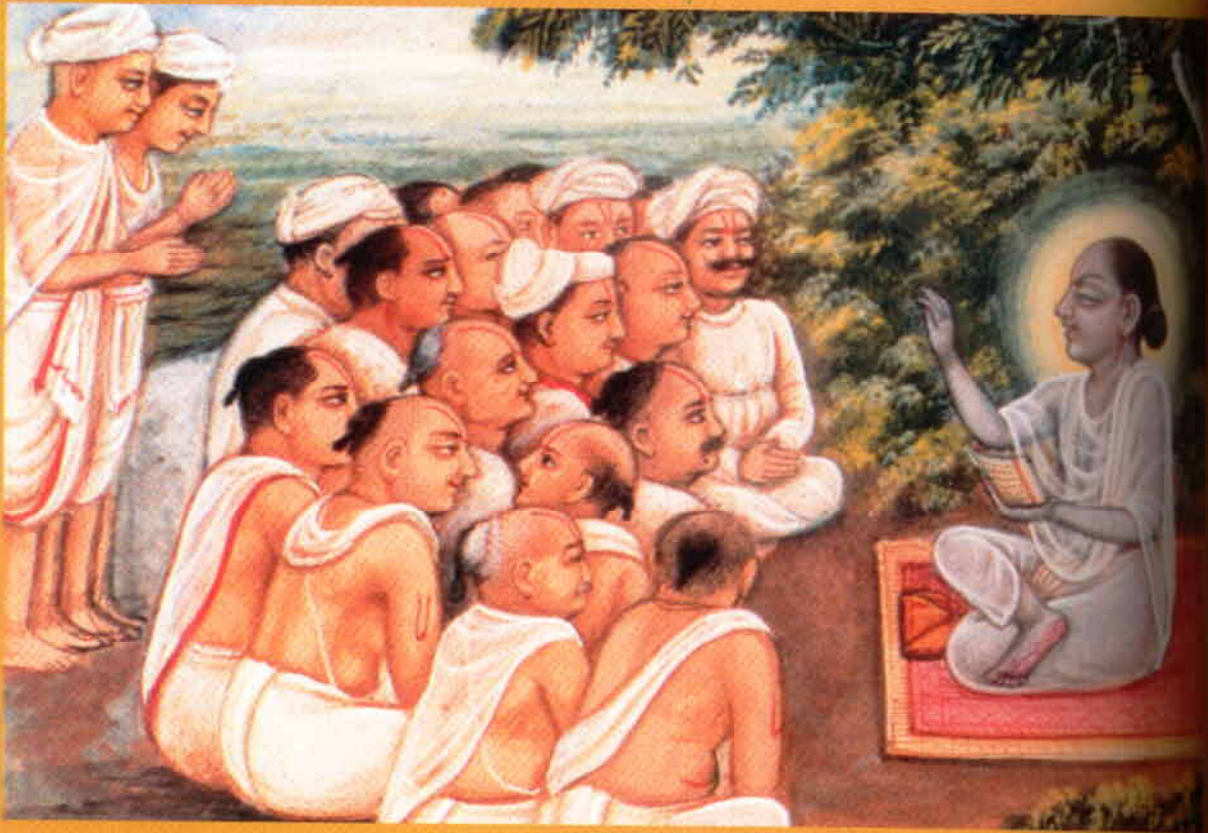

भवत्यावारोपदेष्ट्रे नमः

॥ ४८ ॥

श्री सर्वोत्तम

कर्ममार्गप्रवर्तकाय नमः

“કર્મમાર્ગપ્રવર્તકઃ”

શ્રીઆચાર્યજી કર્મ માર્ગના પ્રવર્તક છે.

અર્થ-ચરિત્ર-સંગતિ

શ્રીઆચાર્યજી ભક્તિ માર્ગના આચારનો ઉપદેશ કરે છે. ભક્તિ માર્ગની દૃઢતા માટે સહાય બને તેવા કર્મોનો આપશ્રી અનુરોધ કરે છે. ચિત્તની પ્રસન્નતા તેમજ શુદ્ધિ માટે કર્મની નિષ્ઠા આવશ્યક છે. પ્રસન્ન ચિત્ત વિના ભગવત્સેવારૂપ ભક્તિના આચારમાં ઉપયોગી હોવાથી શ્રીઆચાર્યજી સ્વયં પાલન કરીને આની મહત્તા સમજાવે છે. શ્રીજગદીશમાં આપશ્રીએ એકાદશી વ્રત કર્યું હતું. આપશ્રીની પરિક્ષાર્થે જગદીશજીના સેવકોએ આપશ્રીને મહા પ્રસાદ આપ્યો. આપે સખંગ રાત્રિ પર્યંત મહાપ્રસાદનું વર્ણન કર્યું. આપશ્રીએ દાન-યજ્ઞ શૌચ આદિ સર્વે કર્મોને પુષ્ટિમાર્ગ માં ગ્રાહ્ય માન્યા છે. પુષ્ટિમાર્ગમાં મુખ્ય કર્મ તો **કર્મોપ્યેકંતસ્ય દેવસ્ય સેવા** (શાસ્ત્રાર્થ પ્ર. નિબંધ) નો સ્વીકાર છે. પરંતુ ભગવત્સેવાનો અર્થ **વૈતસ્તત્ પ્રવણં સેવા** હોવાથી ચિત્તની પ્રવૃત્તિ માટે વર્ણાશ્રમ, શૌચાદિ, દેહધર્મનું કર્મ ભગવત સેવામાં અંગરૂપમાં સહાયક હોવાથી, આવશ્યક છે.

મણુંદના રાજા દુબે અને માધવદુબે બંને ભાઈઓએ દારાકામાં શ્રી આચાર્યની કથા સાંભળી શરણે લેવા વિનંતી કરી. પરંતુ તેઓ સુતકી હોવાથી તે વખતે શરણે ન લીધા. અને અશૌચ નિવૃત્તિ બાદ આપશ્રીએ તે બંને ભાઈઓને શુદ્ધ થયે શરણે લીધા. આપશ્રી કર્મ માર્ગ પ્રવર્તક હોવાથી આ બંને ભાઈઓનું સૂતક ઉતર્યું નહીં ત્યાં સુધી આપશ્રી દારાકામાં બીરાજ્યા. આપશ્રી કર્મમાર્ગનું પણ રક્ષણ કરે છે. તે આ પ્રસંગથી સમજાય છે.

આ નામ ‘યજ્ઞ-ધર્મ’ સૂચક છે.

ચિત્ર-પરિચય

ઉપર : દારાકામાં શ્રીઆચાર્યજી કથા કરે છે. અને રાજાદુબે માધવદુબે રહી શરણે લેવા આપશ્રીને વિનંતી કરે છે.

નીચે : શ્રી આચાર્યજી બંનેને શરણે લે છે.

નામ-સંગતિ

કર્મમાર્ગના પ્રવર્તનમાં યજ્ઞ યાગાદી પણ મુખ્ય કર્મો છે, તો તેને ઉપદેશ આપે કેવી રીતે કર્યો ? તે જણાવવા “યાગાદી ભક્તિમાર્ગેકસાધનત્વોપદેશકઃ” નામ કહે છે.

યાગાદૌ ભક્તિમાર્ગે કસાધનત્વોપદેશકઃ

એક માત્ર પુષ્ટિભક્તિ પ્રાપ્ત થવાના માર્ગમાં સહાયક અને તેવા યાગાદિ સાધનોના ઉપદેશ કરવાવાળા શ્રીઆચાર્યજી છે.

અર્થ-ચરિત્ર-સંગતિ

ભક્તિનો ઉત્કર્ષ યજ્ઞ તાગ આદિકર્મોથી સિદ્ધ થાય છે, તેવું શાસ્ત્રોમાં વિધાન છે. આ યાગાદિકર્મોનો ઉપયોગ સ્વર્ગાદિ અનિત્ય ફળ પ્રાપ્તિ માટે નથી, પરંતુ ભક્તિની પ્રાપ્તિના સહાયક તરીકે હોવાના સિદ્ધાંતનો શ્રીઆચાર્યજી નિજજનોને ઉપદેશ કરે છે. અને તેથી આપશ્રી સ્વયં યજ્ઞાદિ કર્મો કરી આ કર્મો ભક્તિ માર્ગમાં સહાયક અને આવશ્યક છે તેવું સમજાવો છો.

યાગમાં આપશ્રીએ સોમયજ્ઞ કરી ભક્તિમાર્ગમાં આવાં કર્મો અનાવશ્યક નથી તે કરી બતાવ્યું છે.

આ નામ 'શ્રી-ધર્મ' સૂચક છે.

ચિત્ર-પરિચય

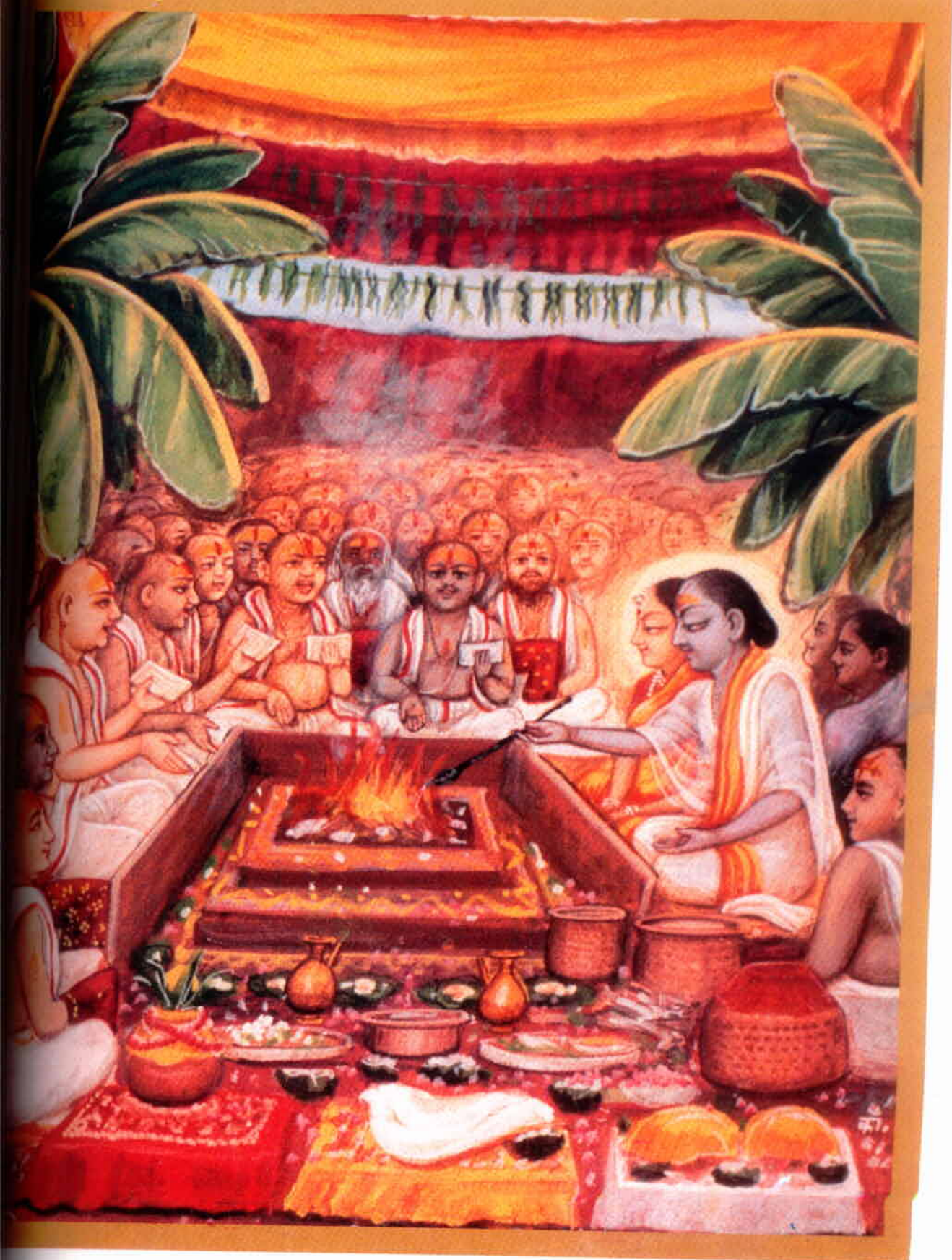
પ્રયાગમાં શ્રીઆચાર્યજી શ્રીઅક્ષાજી સાથે સોમયજ્ઞ કરી રહ્યા છે.

નામ-સંગતિ

આવા પ્રકારના યજ્ઞાદિ કર્મો કરવા છતાં શ્રીઆચાર્યજીને અન્ય કોઈ ફળની અપેક્ષા નથી. તે જણાવવા "પૂર્ણાનંદ" નામ કહેવામાં આવે છે.

श्री सर्वोत्तम

सागादौ भवितुमार्गेकसाधनत्वोपदेशकाय नमः

श्री सर्वोत्तम

पूर्णानन्दाय नमः

॥ ५१ ॥

પૂર્ણાનંદ

શ્રી આચાર્યજી પૂર્ણ આનંદ-સ્વરૂપ છે.

અર્થ-ચરિત્ર-સંગતિ

શ્રી આચાર્યજીમાં આંતર બાહ્ય પરિપૂર્ણ આનંદ છે. આવા પ્રબળ પૂર્ણાનંદ શ્રી આચાર્યજીમાં સ્વર્ગાદિક તુચ્છ કામનાઓની સંભાવના અશક્ય છે. તેથી નિશ્ચય થાય છે કે શ્રી આચાર્યજી જે કંઈ યાગાદી કર્મો કરે છે, તે ભક્તિમાર્ગના સાધનારૂપમાં અને ભક્તિયોગના પ્રતિબંધોની નિવૃત્તિ માટે જ કરે છે.

સ્વધામ પધારવા માટેની બીજી ભગવદાજ્ઞા મધુવનમાં શ્રીઆચાર્યજીને થઈ તેનો આપશ્રીએ સ્વીકાર ન કર્યો, કારણકે પહેલી ગંગાસાગરે થયેલી આજ્ઞા 'સત્' સ્વરૂપે અને આ બીજી મધુવનની "ચિત્" સ્વરૂપથી થઈ હોવાથી અને આપનું સ્વરૂપ પૂર્ણ આનંદમયી હોવાથી, આપને જ્યાં ભગવાનના ચિત્ સ્વરૂપમાં પધારવાની કામના નથી, તો સ્વર્ગાદિ સ્વલ્પ ફલની પ્રાપ્તિની કામના હોવી તે તો કેવળ અસંભવ અને અસંગત છે.

આ નામ 'જ્ઞાન-ધર્મ' સૂચક છે.

ચિત્ર-પરિચય

મધુવનમાં બિરાજતા શ્રીઆચાર્યજીને ભગવાન સ્વધામ પધારવા આજ્ઞા કરે છે.

નામ-સંગતિ

આપશ્રીને સ્વર્ગાદિ કામના ભલે ન હોય તો પણ અન્ય કોઈ લોકવેદ સંબંધી કામના હશે તેવા શંકાના નિરાશ માટે "પૂર્ણકામઃ" નામ કહેવામા આવે છે.

